

Je zapotřebí připomínat tento zoufalý protestní čin, nicméně je taktéž zapotřebí jej vysvětlit v rámci doby a nedělat z něj něco jiného. Situace byla tenkrát naprosto specifická a nemyslím si, že dnes je zcela dobře chápána. Proto se pokusím jako pamětník tuto situaci objasnit.

Obsazením naší republiky vojsky pěti zemí Varšavské smlouvy v srpnu r. 1968 byl přerušen zdárný a většinou lidí podporovaný proces demokratizace. Přesto po návratu naší vlády z Moskvy byla jistá naděje na pokračování tohoto procesu nebo alespoň zachování dosažených změn. Těmi změnami byla především větší svoboda, tedy existence některých nezávislých organizací, určitá svoboda ve sdělovacích prostředcích, ale především osoby spojené s celým demokratizačním procesem na jaře r. 1968. Tyto osoby v lednu 1969 ještě byly většinou na svých místech a mohly být zárukou, že alespoň něco z uvolnění zůstane. O toto „něco“ v lednu 1969 šlo. Šlo o to, aby zůstal na svém místě Dubček a Svoboda. Toto „něco“ bylo ohroženo neustálými atakami komunistických „konzervativců“ tzv. „starých struktur“, které se staly vlastně znovu „novými strukturami“ podporovanými Sověty. Především šlo o to, aby v komunistické straně zůstali na vedoucích místech lidé spojení s demokratizačním procesem, ale také, aby se komunistická strana nezměnila. To znamená, aby zůstala ta členská základna, která umožnila pražské jaro 1968 a dovolila mnohým z nich se tohoto demokratizačního procesu zúčastnit.

Myslím si, že v lednu 1969 jsem však už cítil ve vzduchu cosi, jakýsi závan zatuchlosti, cosi, co existovalo před rokem 1968, ba co dím, ještě dříve. Zatímco na podzim ještě televize a rozhlas mluvily docela svobodně, pouze s politickou korektností k SSSR, po Novém roce začalo přituhovat. Ledasco už se říkat nemohlo. Staré struktury dělaly „pochod institucemi“. Dosazovaly tam svoje lidi. Bylo stále zřetelnější, že Dubček už nevládl a dělal celému procesu pouze stafáž.

Tito noví lidé mluvili zcela jinak. Prostě se to nedalo poslouchat. Vypadalo to, jako by spadli z Marsu. Už nemluvili o tom, že se musíme chovat demokraticky, tolerantně k odlišným názorům, zapojit celý národ do procesu budování socialismu, vyzývat lidi, aby zůstali svobodnými občany apod. Úplně jakoby pražské jaro 1968 neexistovalo. Ještě sice nenastoupila tvrdá ruka, tedy odsuzování a hony na čarodějnice, ale tato přechodná doba měla veřejnost odříznout od r. 1968 a jeho myšlenek, aby se následně mohlo začít s novou politikou. Myšlenky r. 1968 se objevovaly stále méně, tak jak byli pracovníci médií postupně vyměňováni nebo získáváni pro novou politiku. Právě v této době, když ještě myšlenky r. 1968 nebyly odsouzeny, ale média je již nehlásala, vystoupil Palach se svým činem.

Když potom nastal zvrát v Komunistické straně tzv. dubnovým plénem ÚV KSČ a začal vlastní proces normalizace, už se nedalo nic dělat, protože vše, a opravdu vše, už záleželo jen na KSČ. První, co „staronové struktury“ udělaly, bylo vyhazování členů KSČ, na které se noví vládcové v pozadí nemohli spolehnout, ze strany. Tím se obnovila jejich moc, už nebyla závislá jen na vyhrožování a získávání výhod, ale funkčnost byla stoprocentní. Potom už v KSČ nebyli lidé, kteří by nějaký demokratizační proces mohli dělat, už se nevyskytli ani později. Ale dokud se to nestalo, tedy do dubna 1969, byla naděje. Když v srpnu 1969 v Praze nastaly nepokoje na roční výročí obsazení naší země armádami Varšavské smlouvy, musím poctivě říci, že to bylo pozdě a sloužilo to zase jen komunistům (novým vládcům), aby toto povstání mocensky zlikvidovali a zavedli potom už naprosto tvrdý režim. Tenkrát v srpnu 1969, když jsme viděli tzv. kontrarevoluci v Praze, jsem si mnohokrát myslel: „Kdyby to tak přišlo v lednu, kdyby se podařilo Palachovi něco takového zdvihnout, mělo by to účel, a možná i nějaký efekt, ale v srpnu to posloužilo jen komunistům k upevnění moci.“ Jít v srpnu hlavou proti zdi, kterou už komunisté do té doby vybudovali, bylo zbytečné a já stejně jako mnozí jiní jsme to považovali za akci StB. Myslím si, že by se tato událost mohla historicky prozkoumat, jak to vlastně bylo. Proč někteří povstali v srpnu a neuposlechli Palacha v lednu, dokud byl čas a mělo to nějaký význam?

Palachův čin nebyl protest, protesty proti okupaci proběhly dávno předtím, a navíc v té době už protestovat nemělo smysl. Dnes se tato věc nepravdivě interpretuje jako protest. Byl to čin, který měl vzbudit akci, akci občanů, aby se nedali, aby si zachovali, co se zachovat dá. Byl to poslední zoufalý čin v poslední chvíli, kdy ještě mělo smysl něco dělat. Naděje na úspěch takového činu byla mizivá. Především proto, že vše záleželo na

komunistech. V tomto boji selhali především komunisté.

Znal jsem mladého komunistu, kamaráda ze školy, který byl původně v agitkách, později byl předsedou ČSM (Československý svaz mládeže) v podniku, mluvil na schůzích a předával květiny ženám na oslavě MDŽ. Byl produktem své doby. Když se pootevřely dveře na Západ, byl první, kdo jel na světovou výstavu v Bruselu v r. 1958. Postupně mu bylo vše jasné. Nebyl hlupák, viděl, kam režim spěje, viděl, že to tak dál nejde, a zcela poctivě uznal, že musí být demokratizace, která by zapojila celý národ do správy své země. Samozřejmě, že byl pro Dubčeka a v květnu r. 1968 šel v průvodu, kde nesl heslo „Odstraňte staré struktury!“ Protestoval proti zásahu vojsk Varšavské smlouvy v srpnu a byl rád, že se Dubček vrátil a dalo by se pokračovat. Dokonce věřil, že i obsazení sovětskými vojsky můžeme dál pokračovat a že Sověti nám to dovolí. A právě v lednu, poté, co se upálil Palach, bylo vidět, že přemýšlí. Začínal si uvědomovat svoji budoucnost. Přestal mluvit o politice. Co se odehrávalo na stranických schůzích? Najednou se přestal o tom šířit. V té době asi už přešly staronové struktury k akci vyhrožování, získávání spojenců a vlastně zrádců Dubčeka a celé té demokratické garnitury. Ale daleko víc asi bylo zastrahování. Tito lidé, komunisté demokratického smýšlení, se stáhli. Mysleli si, že si zachrání kůži. Nestalo se, vyletěli ze strany do roka a byli pronásledováni. Kdyby věděli, co je čeká, možná by na ně měl Palachův čin jiný dopad. Prostě tady v této situaci selhali.

Je ovšem otázkou, co by vlastně dělali, kdyby Palacha poslechli. Situace ze srpna 1968 nás poučuje o tom, že se cosi dělat dalo. Jenom odpor celého národa přesvědčil Sověty a „staré struktury“, že musí ustoupit a Dubčeka nechat na vedoucím postu. Také nenastoupila otevřená diktatura a teror. Ale už jen to, že by nenastaly čistky ve straně, by byl velký pokrok a mělo by to velký význam pro budoucnost.

A právě tady vzniká otázka: **Proč ti komunisté, kteří byli později za strany vyhozeni, mnozí se stali signatáři Charty 77, dnes se považují za oběti, proč nebojovali, dokud byl čas** . Podle mne to hrdinové nejsou, jsou to zbabělci. Mysleli, že je nechají na pokoji, že nějak přežijí. Ale totalitní režim na nikoho nezapomene, jakmile se mu nikdo nepostaví, dokoná svoje ničivé ďábelské dílo do samotného konce zcela důsledně.

Palach je memento, je to memento zbabělosti, je to memento zmařené příležitosti těch, kteří ještě mohli něco dělat. Je to varování, že „přežívat“ se nedá, dokud je jen malá naděje, musí se bojovat. Platí to i dnes. Jinak ztratíme svobodu.

Vlastimil Podracký